

12. Маринець В.С. Нормативно-правові засади формування правового становища осіб з порушенням слуху в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В.С. Маринець. – К., 2012. – 19 с.

13. Слюсар А. До теоретичних поглядів на природні права людини, громадянське суспільство та державу / А. Слюсар //

Розвиток правової держави і громадянського суспільства в Україні: проблеми теорії і практики : збірник науково-методичних праць. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2011. – С. 257–258.

14. Качан Л. Нові горизонти соціальної реабілітації / Л. Качан // Соціальний захист (реабілітація: практичний аспект). – 2008. – № 11 (листопад). – С. 10–13.

УДК 352:342.95(045)

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ ЗА УЧАСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇХНІХ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Рушчак І.Я., аспірант
кафедри конституційного і адміністративного права
Навчально-науковий юридичний інститут
Національного авіаційного університету

Стаття присвячена дослідженню питань щодо захисту від чиновницького свавілля, забезпечення реалізації гарантованих конституційними нормами й законами прав і свобод людини та громадянина.

Ключові слова: *правове забезпечення, адміністративно-правове забезпечення, провадження, адміністративний суд, адміністративне судочинство, органи місцевого самоврядування, посадові особи органів місцевого самоврядування.*

Статья посвящена исследованию вопросов по защите от чиновничьего произвола, обеспечению реализации гарантированных конституционными нормами и законами прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: *правовое обеспечение, административно-правовое обеспечение, производство, административный суд, административное судопроизводство, органы местного самоуправления, должностные лица органов местного самоуправления.*

Rushchak I.Ya. CURRENT STATUS OF LEGAL PROCEEDINGS IN SUPPORT OF ADMINISTRATIVE COURTS BY LOCAL GOVERNMENT AND OFFICIALS

The article investigates the issues of protection against arbitrariness of officials and ensure the implementation of guaranteed constitutional rules and laws of the rights and freedoms of a person and a citizen.

Keywords: *legal support, administrative and legal support, proceedings, administrative court, administrative proceedings, local authorities, officials of local governments.*

Постановка проблеми. В умовах проголошення України правовою соціальною державою особливо актуальним є дослідження реальних можливостей органів і посадових осіб місцевого самоврядування щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Стан і забезпеченість їхньої реалізації визначає соціальну направленість держави, відповідність її діяльності загальнолюдським цінностям.

Ступінь розробленості проблеми. Забезпечення належного рівня захисту прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. Останніми роками це питання є предметом серйозного наукового аналізу представників різних галузей знань. Уже на сьогодні для юридичної науки нагальною є потреба в узгодженні як попередньої доктрини про суд і судочинство, так і сучасних надбань, які часто ставали результатом механічних запозичень зарубіжного досвіду та його штучного приживлення до вітчизняної правової системи [1, с. 26].

У цьому контексті слушною є думка Ю.П. Битяка про те, що ознакою держави, яка може іменуватися демократичною, соціальною і правовою, вважається запровадження чітких

та ефективних правил вирішення правових конфліктів між органами публічної влади, їхніми представниками й фізичними та юридичними особами. У країнах Європи і світу такі суперечки вирішуються за різними процедурами, які значною мірою відрізняються, але їх поєднує те, що головним спрямуванням є мета – захист від чиновницького свавілля, забезпечення реалізації гарантованих конституційними нормами й законами прав і свобод особи.

Мета статті – дослідити питання щодо захисту від чиновницького свавілля, забезпечення реалізації гарантованих конституційними нормами й законами прав і свобод людини та громадянина.

Виклад основного матеріалу. Конституцією України поряд із правом на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб (ст. 55) гарантується право на звернення до владарюючих суб'єктів із закріпленням обов'язку останніх розглядати ці звернення й надавати на них обґрунтовані відповіді протягом установленого законом строку (ст. 40). Отже, в Україні запроваджено два способи

вирішення неузгодженостей із владою – судовий і адміністративний. Завданням держави є їхнє правове забезпечення задля того, щоб особа самостійно обирала будь-який із них, отримувала від уповноважених органів обґрунтовані, постановлені протягом розумного строку рішення [2, с. 4].

Діяльність адміністративного суду стосовно розгляду й вирішення справ за участі органів і посадових осіб місцевого самоврядування не повною мірою враховує специфіку цього інституту, що характеризується поєднанням форм представницької та безпосередньої демократії, особливим видом діяльності – самоуправлінням, множинністю суб'єктів, особливістю форм, змісту й порядку видання актів. Судова практика свідчить про неоднозначність вирішення проблем, що виникають під час визначення підсудності справ, кола учасників провадження, заходів забезпечення позову, порядку виконання рішень у справах за участі органів і посадових осіб місцевого самоврядування [3, с. 4].

З огляду на це окремої уваги потребує розгляд питання правового забезпечення провадження в адміністративних судах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб. У процесі утвердження правової держави, практичного забезпечення функціонування суб'єктів публічної влади, зокрема органів місцевого самоврядування, в Україні лише на підставі в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України, на основі верховенства права, пріоритетності прав і свобод особи чи не найголовнішого значення набуває формування ефективного механізму адміністративного судочинства, його якісного вдосконалення відповідно до європейських стандартів правозахисної діяльності [4, с. 35].

У юридичній літературі поняття «правове забезпечення» використовується досить широко як у теоретичних, так і галузевих дослідженнях для загальної, насамперед нормативно-правової, характеристики того чи іншого предмета наукового пошуку [5, с. 195].

Відповідно до позиції А.Л. Борко, адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України – це цілеспрямоване здійснення уповноваженими суб'єктами з метою забезпечення нормального функціонування судової системи України, суспільних інтересів і реальності прав громадян за допомогою адміністративно-правових норм та актів індивідуальної дії впорядкування, закріплення, охорони й розвитку організаційно-управлінських та інших відносин у сфері організації й діяльності судової системи України. Сутність адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України визначається його регулятивно-організуючим і стабілізуючим впливом на суспільні відносини у сфері організації та діяльності судової системи України, створюючи правові передумови реалізації судової влади щодо захисту державних і суспільних інтересів, прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [6, с. 459].

У свою чергу, процесуальні провадження – це комплекс взаємозумовлених і взає-

мозалежних процесуальних дій, завдяки яким а) утворюються процесуальні правовідносини; б) установлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; в) оформляється рішення в процесуальних актах; г) застосовуються заходи щодо виконання прийнятого рішення [5, с. 489]. На думку І.Л. Бородіна, провадження в юридичному процесі розуміється як головний елемент юридичного процесу, що являє собою системне утворення, комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених процесуальних дій, які, по-перше, утворюють відповідну сукупність процесуальних правовідносин, що відрізняються предметною характеристикою та зв'язком із відповідними матеріальними правовідносинами; по-друге, викликають потребу встановлення доказування, а також обґрунтування всіх обставин і фактичних даних юридичної справи, що розглядається; по-третє, зумовлюють необхідність закріплення офіційального оформлення отриманих процесуальних результатів у відповідних актах-документах [7, с. 7].

Згідно з міркуваннями О.В. Кузьменко, адміністративне провадження – це вид адміністративного процесу, який регламентований адміністративно-процесуальними нормами діяльності публічної адміністрації з реалізації норм адміністративного права, що відбувається в ході розгляду ними індивідуальних справ [8, с. 197].

Отже, дослідження правового забезпечення провадження в адміністративних судах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб передбачає комплексний розгляд чинного законодавства й судової практики, що визначає адміністративно-правовий статус цих органів у процесі захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, прав і законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин.

У загальному плані основою правового забезпечення судового адміністративного процесу за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб є Конституція України, Кодекс адміністративного судочинства (далі – КАС України), Закон України «Про судоустрій і статус суддів», інші закони (наприклад, окремі особливості процесуального статусу органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб визначені Законами України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про органи самоорганізації населення» тощо), укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, міжнародні нормативно-правові акти й договори, ратифіковані в установленому порядку. Окрім того, судді під час вирішення справ цієї категорії по суті спираються на рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України, інші акти, прийняті вищими судовими органами [9, с. 22]. Звідси випливає, що правове забезпечення провадження в адміністративних судах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб здійснюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили,

які, у свою чергу, потребують детального вивчення з метою виявлення й усунення недоліків у правовому регулюванні та подальшого вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері [10, с. 75]. Водночас, як слушно зауважує А.М. Колодій, вітчизняній юридичній науці вже давно настав час перейти від перерахування кількості прийнятих або ж чинних нормативно-правових актів до встановлення проблеми їх якісного наповнення комплексами суб'єктивних прав [11, с. 95].

Прогресивне значення для запровадження адміністративної юстиції в нашій державі відіграла Конституція України 1996 р. – Основний Закон суспільства й держави, наділений вищою юридичною силою. Із прийняттям чинної Конституції України місцеве самоврядування отримало нарешті конституційний статус, стало однією із засад конституційного ладу України. Системний аналіз норм Основного Закону дає змогу дійти висновку, що в ньому місцеве самоврядування розглядається як багатогранне та комплексне політико-правове явище, що характеризується з різних аспектів. Так, відповідно до ч. 2 ст. 144 Конституції України, рішення органів місцевого самоврядування за мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються в установленому законом порядку з одночасним зверненням до суду. Разом із тим привертає увагу надане Основним Законом право саме «органам місцевого самоврядування» приймати рішення. Однак поняття «орган місцевого самоврядування» в чинному законодавстві не визначено, що, у свою чергу, ускладнює визначення кола імовірних суб'єктів, які можуть бути відповідачами у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, оскільки суд повинен буде встановити організаційну форму відповідача [10, с. 77].

Водночас ст. 145 Основного Закону України передбачає захист прав місцевого самоврядування в судовому порядку [12]. У наведеній нормі встановлюється право місцевого самоврядування на судовий захист своїх законних прав та інтересів. Ця конституційно-правова норма має принципове значення як засіб забезпечення правової, організаційної й фінансової самостійності місцевого самоврядування. Необхідність забезпечення автономії місцевого самоврядування зумовлюється тим, що світова практика державного будівництва вказує на те, якою б досконало організованою не була система місцевого самоврядування, вона ніколи не стане повноцінною, якщо їй законодавством не буде гарантоване право на захист своїх повноважень незалежною судовою гілкою державної влади.

На основі зазначеного вище є всі підстави стверджувати, що навіть за відсутності процесуальних норм права Конституцією України закріплено ключові засади провадження в адміністративних справах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб.

Нормативно-правову основу провадження в адміністративних судах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб становлять нормативно-правові акти різ-

ної юридичної сили, передусім це нормативно-правові акти, що регулюють склад і структуру судових органів і порядок провадження в справах цієї категорії. Водночас правова основа процесуального порядку вирішення публічно-правових спорів за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб набула законодавчого закріплення із прийняттям КАС України [10, с. 78].

КАС України є провідним джерелом адміністративно-процесуального права України з низкою специфічних ознак: підгалузевим характером, новаційністю, специфічною назвою, достатньо широкою сферою регулювального впливу суспільних відносин із специфічним суб'єктивним складом, предметом і об'єктом регулювання, цільовим спрямуванням, високим рівнем упорядкованості нормативного матеріалу, логічною, узгодженою структурою з дотриманням загальноновизначених критеріїв внутрішнього розподілу матеріалу на розділи, глави, статті, що зумовлює системність і узгодженість його змісту й створює передумови для тривалого та ефективного застосування [13, с. 107].

Розгляд адміністративних справ за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб регулюється нормами права низки законів. Так, варто виокремити закони, що становлять нормативно-правове підґрунтя організації судової влади й здійснення правосуддя в Україні. Основними серед них є Закони України: «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 р., який визначає організацію судової влади й здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд [14]; «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 р. – порядок доступу до судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень і сприяння однакового застосуванню законодавства [15]; «Про судовий збір» від 08 липня 2011 р. – правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти й розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору [16]; «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р., який прийнятий з метою підвищення національних стандартів судоустрою й судочинства та забезпечення права на справедливий суд [17] тощо.

Незважаючи на те що в нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин головне й визначальне місце посідає закон, підзаконні акти теж мають дуже велике значення в житті будь-якого суспільства, відіграючи допоміжну й деталізуючу роль [18, с. 165]. Суспільні відносини, що виникають у процесі розгляду адміністративних справ за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб, регламентовані значною кількістю підзаконних нормативно-правових актів [10, с. 83]. Серед них потрібно виокремити акти Президента України, що регулюють склад і структуру адміністративних судових органів, зокрема Укази

Президента України: «Про кількісний склад суддів адміністративних судів» від 16 травня 2007 р.; «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів» від 16 листопада 2004 р., згідно з яким у системі адміністративних судів України з 01 січня 2005 р. постановлено утворити місцеві окружні та апеляційні адміністративні суди; «Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України» від 01 жовтня 2002 р., згідно з яким у системі судів загальної юрисдикції утворено Вищий адміністративний суд України з місцезнаходженням у місті Києві [19, с. 12]. Більш детально необхідно зупинитися на нормативно-правових актах, що визначають правовий статус органів місцевого самоврядування, їхніх підрозділів, посадових осіб та інших суб'єктів управління. У юридичній літературі з конституційного права відмічається, що правовий статус органів і посадових осіб місцевого самоврядування, органів самоорганізації, порядок їх утворення та діяльності визначається Законами України: «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07 червня 2001 р., «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 р., «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 р., «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 р., «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р. тощо [20, с. 162].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», відповідно до Конституції України, визначає систему й гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу й відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування [21]. Важливо також підкреслити, що 06 листопада 1996 р. у м. Страсбурзі від імені України було підписано Європейську хартію місцевого самоврядування 1985 р. (ратифікована Верховною Радою України 15 липня 1997 р., після чого вона стала частиною національного законодавства України). Отже, було закладено законодавчий фундамент для становлення й розвитку місцевого самоврядування в Україні відповідно до вимог ст. 2 підписаної Європейської хартії місцевого самоврядування та на основі положень Конституції України. При цьому органи й посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування (п. 4 ст. 71 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») [22, с. 179]. Згідно зі ст. 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам у результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування –

за рахунок їхніх власних коштів у порядку, встановленому законом. Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають у результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

У свою чергу, Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» регулює правові, організаційні, матеріальні й соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначає загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їхній правовий статус, порядок і правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування [23]. Відповідно до цього Закону, служба в органах місцевого самоврядування – це професійна на постійній основі діяльність громадян України, які обіймають посади в органах місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування й окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом [9, с. 52].

У сфері місцевого самоврядування в Україні існує низка проблем економічного, політичного, соціального та юридичного характеру, які потрібно вирішувати лише в єдності. Засобом комплексного вирішення вказаних проблем є започатковані в Україні реформи, а саме: адміністративна, муніципальна, а також реформа територіального устрою. Так, однією з важливих проблем сучасного розвитку місцевого самоврядування є нечіткість нормативно-правового визначення його статусу, зокрема чітка відокремленість від органів державної влади, тобто дійсна самоврядність територіальних громад [24, с. 444]. Якою б не була стратегія й тактика проведення реформи місцевого самоврядування в Україні, її головна мета – це побудова ефективної системи місцевої публічної влади, метою якої є забезпечення соціально-економічних потреб членів територіальної громади та комплексний розвиток відповідної території. Отже, нагальними напрямками реформування сільських селищних, міських рад залишаються формування кадрового потенціалу й підвищення кваліфікації обраних депутатів місцевих рад і посадових осіб органів місцевого самоврядування, а також законодавче закріплення та вдосконалення механізмів контролю за діяльністю місцевих рад з боку територіальних громад, залучення громадськості до прийняття важливих рішень із питань, що перебувають у компетенції місцевого самоврядування. Відтак недостатнє законодавче забезпечення місцевого самоврядування в Україні негативно позначається як на розвитку територіальних громад і активності населення в розв'язанні місцевих питань, так і на процесі правозастосовної діяльності суду під час вирішення справ за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб [10, с. 90].

Окреме місце в правовому забезпеченні вирішення адміністративних справ за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб посідає судова практика. Правову основу провадження в адміністративних

судах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб становлять акти вищих судових органів – Вищого адміністративного суду України та Верховного Суду України [10, с. 93].

Висновки. Отже, правове забезпечення провадження в адміністративних судах за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб може бути представленим сукупністю нормативно-правових актів і судової практики, згрупованих у межах трирівневої системи: 1) за юридичною силою – нормативно-правові акти (закони, підзаконні нормативно-правові акти), правові акти органу конституції юрисдикції й судова практика (міжнародна та вітчизняна); 2) за галузеву належністю законодавства – конституційне, адміністративне й адміністративно-процесуальне; 3) за змістовим наповненням – а) нормативно-правові акти, правові акти органу конституції юрисдикції та судова практика, що регулюють організаційні й процесуальні засади діяльності адміністративних судів і порядок адміністративного провадження за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб; б) нормативно-правові акти й правові акти органу конституції юрисдикції, що визначають правовий статус органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Сучасний стан правового забезпечення розгляду й вирішення адміністративних справ за участі органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб характеризується поступовою належною впорядкованістю й поглибленням правових засад, проте все ще мають місце неузгодженість, непослідовність і фрагментарність, недоліки юридичної техніки, недостатня правова визначеність певних процесуальних аспектів. Зокрема, деякі норми права, закріплені в законодавстві про місцеве самоврядування, не повною мірою узгоджуються з нормами, розміщеними в КАС України, що зумовлює складнощі під час розгляду та вирішення адміністративних справ цієї категорії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прилуцький С. Судове право як концептуальна основа судової влади України / С. Прилуцький // *Право України*. – 2015. – № 3. – С. 26–41.
2. Битяк Ю. Адміністративне судочинство як форма забезпечення верховенства права і законності / Ю. Битяк // *Право України*. – 2011. – № 4. – С. 4–11.
3. Ківалов С.В. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у судовому порядку : [монографія] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Гіунова, І.С. Козій. – Одеса : Фенікс, 2013. – 256 с.
4. Константи́й О.В. До питання про повноваження адміністративних судів при перевірці рішень, дій, бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб / О.В. Константи́й // *Вісник Верховного Суду України*. – 2015. – № 4. – С. 35–40.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – 3-ге вид. – К. : Алерта, 2012. – 524 с.
6. Борко А.Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України : [монографія] / А.Л. Борко ; за заг. ред. О.М. Музичука. – Х. : НікаНова, 2014. – 524 с.
7. Бородин І.Л. Адміністративно-юрисдикційний процес : [монографія] / І.Л. Бородин. – К. : Алерта, 2007. – 184 с.
8. Кузьменко О.В. Процесуальні категорії адміністративного права : [монографія] / О.В. Кузьменко. – Львів : Атлас, 2004. – 232 с.
9. Адміністративне судочинство : [навчальний посібник] / [О.П. Рябченко, С.Ф. Денисюк, О.В. Джафарова та ін.] ; за заг. ред. проф. О.П. Рябченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 304 с.
10. Ківалов С.В. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у судовому порядку : [монографія] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Гіунова, І.С. Козій. – Одеса : Фенікс, 2013. – 256 с.
11. Колодій А. М. Принципи права України : [монографія] А.М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
12. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0#Find>.
13. Коломоєць Т.О. Кодекс як джерело адміністративного права України : історія, сучасність та перспективи : [монографія] / Т.О. Коломоєць, Ш.Н. Гаджиева. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – 176 с.
14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07 липня 2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
15. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3262-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.
16. Про судовий збір : Закон України від 08 липня 2011 р. № 3674-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.
17. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19/page>.
18. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології : [монографія] / Н.М. Пархоменко. – К. : Юридична думка, 2008. – 336 с.
19. Бевзенко В.М. Адміністративні суди України : [навчальний посібник] / В.М. Бевзенко. – К. : Алерта ; КНТ, 2006. – 271 с.
20. Мала енциклопедія конституційного права / [Ю.Л. Бошицький, О.В. Батанов, Н.П. Гаєва та ін.] ; за заг. ред проф. Ю.Л. Бошицького ; Ун-т права НАН України. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 462 с.
21. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
22. Комзюк А.Т. Адміністративний процес України : [навчальний посібник] / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
23. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 червня 2001 р. № 2493-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>.
24. Куйбіда В.С. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку місцевої демократії : [монографія] / В.С. Куйбіда, М.С. Куйбіда, О.О. Бабінова. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2008. – 468 с.